

GEORGES PEREC

Paralı Asker

ÇEVİRİ: ESRA ÖZDOĞAN

♥ can
modern

GEORGES PEREC
PARALI ASKER

Can Modern

Paralı Asker, Georges Perec

Fransızca aslından çeviren: Esra Özdoğan

Le Condottière

İlk baskı (bu çeviriye kaynak alınan baskı): Éditions du Seuil, 2012

© 2012, Éditions du Seuil, Maurice Olender editörlüğündeki *XXI. Yüzyıl*

Kitaplığı Koleksiyonu

© 2021, Can Sanat Yayınları A.Ş.

Yayıncının notu: *Le Condottière*'i, George Perec'in de Fransızca'da yaptığı gibi aksanla yazmayı tercih ettik.

Tüm hakları saklıdır. Tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz

1. baskı: Sel Yayıncılık, 2013

Can Yayınları'nda 1. baskı: Ağustos 2021, İstanbul

Bu kitabın 1. baskısı 3 000 adet yapılmıştır.

Dizi editörü: Emrah Serdan

Düzeltili: Melis Ofas

Mizanpaj: Atahan Sıralar

Kapak tasarımı: Utku Lomlu / Lom Creative (www.lom.com.tr)

Baskı ve cilt: Türkmenler Matbaacılık Reklam San. ve Tic. Ltd. Şti.

Maltepe Mah. Gümüşsuyu Cad. No: 16-18

Topkapı, İstanbul

Sertifika No: 43087

ISBN 978-975-07-4927-8

CAN SANAT YAYINLARI

YAPIM VE DAĞITIM TİCARET VE SANAYİ A.Ş.

Maslak Mah. Eski Büyükdere Cad. İz Plaza, No: 9/25 Sarıyer/İstanbul

Telefon: (0212) 252 56 75 / 252 59 88 / 252 59 89 Faks: (0212) 252 72 33

canyayinlari.com/9789750749278

yayinevi@canyayinlari.com

Sertifika No: 43514

GEORGES PEREC
PARALI ASKER

ROMAN

Fransızca aslından çeviren

Esra Özdoğan

♥can

Georges Perec'nin Can Yayınları'ndaki diğer kitabı:

Harikalar Odası, 2021

GEORGES PEREC, 1936 yılında dünyaya geldi. Polonya asıllı Yahudi bir ailenin oğluydu. Babasını İkinci Dünya Savaşı sırasında kaybetti ve bir süre Nazi işgali altındaki Paris'te yaşadı. Grenoble'da halasının yanında kalırken annesi Auschwitz'e gönderildi ve orada öldü. Sorbonne'da tarih ve sosyoloji okudu ama derecesini tamamlamadı. 1958'den neredeyse ölümüne kadar Saint-Antoine Hastanesi'nin araştırma kütüphanesinin arşiv bölümünde çalıştı. Perek, edebiyat dünyasına *Şeyler* (1965) adlı kitabıyla girdi; Renaudot Ödülü'nü kazanan kitap 100.000 adet sattı. İki yıl sonra *Ouvroir de Littérature Potentielle* (OuLiPo), "Potansiyel Edebiyat Atölyesi"nin üyelerinden biri oldu. Edebiyatın biçimsel sınırlarını sınanan bu akım palindromlar, anagramlar ve kelime oyunları ile yazınsal deneyler gerçekleştiriyordu. Belli bir harfin ya da harflerin kullanılmadığı lipogram tekniğiyle içinde "e" harfinin hiç geçmediği *Kayboluş* adlı bir roman yazan Perek'in bu "deney"i yayımlandığı günden bu yana tartışılmıştır. 1975'te kurguyla anıyı birleştiren bir Holokost metni olan *W ya da Bir Çocukluk Hatırası*'ni yazdı. 1978'de yayımladığı *Yaşam Kullanma Kılavuzu* eleştirmenlerce "Joyce, Proust, Mann, Kafka ve Nabokov'la aynı klasmanda" kabul edildi; roman prestijli Médicis Ödülü'ne layık görüldü ve Goncourt Ödülü adayı oldu. Yazarlığının yanı sıra sinemacılık yapmış, *Le Point* gazetesine kare bulmacalar hazırlamıştır. Italo Calvino'nun deyimiyile "başka kimseye benzemeyecek derecede özgün bir edebi kişilik" olan Perek, Mart 1982'de akciğer kanserinden öldü, adı aynı yıl bir asteroide (no. 2817) verildi.

ESRA ÖZDOĞAN, İstanbul'da doğdu. Çeşitli yayınevleri için elliden fazla kitap çevirisi yaptı. Serbest yazarlık ve fotoğrafçılıkla uğraşiyor.

Jacques Lederer için

Birçok insan gibi ben de cehennemin dibini gördüm
ve birkaç insan gibi, oradan iyi kötü çıkabildim.

Michel Leiris, *Erginlik Yaşı*

Ve ilk önce, duyularımın algılamış gibi önüme koyup
gerçek saydığım şeylerin neler olduğunu ve
bu inancımın hangi temellere dayandığını anımsayacağım;
sonra da beni onları kuşkuyla anmak zorunda bırakan
nedenleri inceleyeceğim, ve son olarak da, şimdi neye
inanmam gerektiğini ele alacağım.

Descartes, *Meditasyonlar*

Önsöz

“*Condottière*'e (Paralı Asker) gelince, onu okuyacak olanın da kafasına sığayım.”

Hoşgeldin okur... Bu sersemletici hoyratlık, 1960 yılının Aralık ayında, yayınevi kitabını reddedince büyük düşkünlüğü yaşayan Georges Perec'in üzüntüsünü kendine göre dile getirir.

Ama gelecek söz konusu olduğunda, yazar küfretmekten kaçınır: “Bırak olduğu yerde kalsın, en azından şimdilik. On yıl içinde, bir başyapıt vereceği dönemde tekrar dönüp bakarım, olmadı bir araştırmacı senin eski valizlerinden birinde bulup yayımlayana kadar mezarımda beklerim.”¹

Georges Perec bir kez daha on ikiden vurur. *Paralı Asker* dokunaklı ve şaşırtıcı bir gençlik yapıtıdır – ve sahiden de başyapıtlar vermiştir, gelecek büyük metinlerin çekirdeğini içerir çünkü. *Uyuyan Adam* ya da *Yaşam Kullanma Kılavuzu* gibi birbirinden çok farklı kitaplara enerjisini veren kilit noktalara rastlanır bu kitapta, her biri yeniden ele alınmış, tekrar düşünülmüştür.

Ve kitap Perec'in ölümünden yaklaşık otuz yıl sonra, daktilo edilmiş metnin gerçekten de “eski bir valiz”dekine benzer şekilde bulunmasıyla yayımlanıyor şimdi. Üstelik can sıkıcı diyebileceğimiz bir hatanın ardından: Perec gençlik yapıtlarını “küçük bir valiz”e koyup kaldırdıktan sonra, 1966 yılında bir

1. Lederer'e mektup, 4.12.1960 (“Sevgili, çok sevgili ve güzel dostum...”, Paris, Flammarion, 1997, s. 570). Bundan böyle J.L. diye anacağız.

taşınma sırasında, atılacak kâğıtları bir başka valize koyar, ama bunun yerine saklaması gereken valizi atar.. “O metinleri yok etmek istediğimi sanmıyorum,” diye yazar, “hele ki *Gaspard pas mort*’la [Gaspard Ölmedi] birlikte *Paralı Asker*’in farklı versiyonlarını.” Dolayısıyla Georges Perec 1982’de, *Paralı Asker*’i yitirdiğini sanıyor olmanın pişmanlığıyla ölmüştür – *W ya da Bir Çocukluk Hatırası*’nda “Tamamına erdirebildiğim ilk roman,”¹ der bunun için.

David Bellos, o anıtsal Perec biyografisini yazmak için² 1990’lı yılların başında Georges Perec’in dostu ya da tanıdığı kim varsa araştırmaya koyulmuşken, yazarın bu metinlerinin birkaç kopyasını (ikisi Yugoslavya’da ortaya çıkar) ve daha da önemlisi *Paralı Asker*’i bulur: Bir kopyası *L’Humanité*’de gazetecilik yapmış Alain Guérin’in evindedir, elinde herhalde çeyrek yüzyıldır Georges Perec’e geri vermediği daktilo edilmiş bir metin olduğunu hayal meyal hatırlar; bir ötekisi de *La Ligne générale* döneminden dostu olan Jean Crubellier’nin evinde bulunur.

Paralı Asker benim için heyecan dolu bir okuma deneyimi oldu. Geçmişte, *La Ligne générale* döneminde Georges Perec’in arkadaş grubunda yer alma şansına eriştiğimden, çevresinden başka birçok kişiye verdiği gibi bana da bu romanı okumam için teslim etmişti.

1960 yılındaki okurluğumla –sahiden de çocuktum– kitaptan gerçekten pek bir şey anlamamıştım. Kahraman Gaspard Winckler’in kaçmak için çok uzun saatler harcayarak bir yeraltı tüneli kazdığı ama kitabın son halinde kaldırılan uzun bir versiyonu okumuştum. Hikâyenin sıkış tıksık ve boğucu olduğunu düşünmüştüm. Sahte bir tablonun olanaksız yapımından yola çıkılarak oluşturulmuş bir cinayet öyküsü de neyin nesiydi ki? Bu karmakarışıklık yazarın dile getirdiği anlatı zorunlulukları ve roman konusundaki görüşleriyle nasıl bir uyum içindeydi? Bu epeyce beklenmedik öykünün seyri içerisinde ne anlatmaya çalışıyordu?

1. *W ou le Souvenir d’enfance*, Denoël, 1975, s. 142. (*W ya da Bir Çocukluk Hatırası*, Metis, İstanbul, 2012, 2. basım).

2. David Bellos, *Georges Perec, une vie dans les mots*, Paris, Seuil, 1994.

En azından şöyle bir sezinlemem gereken öyküyü kavramakta güçlük çekmiş, tuhaf bir duruma düşmüştüm. Boğucu tünellerle ya da başlangıçtaki cinayetle allak bullak olmuşum. Bütün bunlara belli anlamlar yüklemeyen önce, Perec'in karanlık dükkânından hangi parçaları açık ettiklerini bulmam gerekmez miydi? Bu arada, kitap gayet iyi kotarılmış olsa da, yayıncılardan gelen ret cevaplarımı da anlayabiliyordum.

Paralı Asker'i elli yıl sonra tekrar okuyorum. Gözlerim açılıyor sanki. Artık Georges Perec'in yapıtlarının tamamını, ağacı ve dallarını bildiğimize, hatta köklerini söküp çıkardığımız göre, bu köklerin nereye uzandıklarını, nasıl sarmalandıklarını kestirebiliriz, ki bu daha da heyecan verici. Karşımızda hem ham hem de ince ince işlenmiş, hem opak hem de aydınlatıcı bir anlatı malzemesi var. İyi bir polisiye romanda olabileceği gibi, okuma güzergâhlarının nasıl başladığını, nasıl biçimlenip bitiş noktasına vardığını izlerken bir dedektifin hazzını alabiliyoruz. *Yaşam Kullanma Kılavuzu*'nun başında, Perec epigraf olarak Klee'nin deyişini aktarır: "Göz, yapıtın kendisi için düzenlediği yolları izler." 1960 tarihli metinle 1978'in "romanlar" arasında "düzenlenmiş" bu yollara gözünü dört açıp bak, sevgili okur! Sen bakarken bir yapbozun parçaları (bin tane oyunun merkezi, elbette) bir araya gelecek.

Daha on sekiz yaşında, Étampes'ta lise öğrencisiyken, Perec yazar olmak istediğini biliyor, kendini yazar sayıyordu. Okuduklarını da bu sıkı kararlılık uyarınca seçiyor ve kâğıtları dolduruyordu. Yazar mı demeli? Aslında romancı demek daha doğru olur.

Açıkça çok çeşitli yönlere uzanan yazı denemelerini doludizgin sürdürüyordu. Şöyle böyle tamamlanmış diyebileceğimiz üç roman tasarısını ele alalım. Öncelikle *Les Errants* [Gezginler] (1955, bugün kaybolmuş, asla yayıncı önüne çıkmamıştır; Perec o sırada on dokuz yaşındadır), isyanla çalkalanan bir Guatemala'da kendilerini öldürtecek olan *jazzmen*'in hikâyesidir. Tamamlanmış olan ikinci tasarı, *L'Attentat de Sarajevo* [Saraybosna Suikastı] gayet otobiyografik bir romandır (daktilo edilmiş metni bulunmuştur)¹ ve bir Yugoslavya yol-

1. IMEC'te (Institut mémoires de l'édition contemporaine) korunmaktadır.

culuğundan sonra yazılmıştır. Bir yayıncıya (Nadeau) gösterilmiştir. Kitap reddedilir, ama yazar, bu metinler üzerinde daha çok çalışması için yüreklendirilir.

Sonra da hacmi, başlığı ve içeriği yıllar içerisinde birçok değişikliğe uğrayan ve yavaş yavaş *Paralı Asker*'e dönüşen kitap gelir. Kitabın ilk versiyonu *La Nuit*'yi [Gece], Georges Perec, Jacques Lederer'e yazdığı bir mektupta "akrabasızlığın kitabı" olarak niteler: "‘Oğul’ olmaktan o kadar acı çektim ki, ilk yaptım beni meydana çıkaran her şeyin toplu kıyımından (celat, şu bildik tema, kendini-doğurtma) başka şey olamazdı."¹ Burada kitabı "geçmiş hayaletlerin yok edilişi"ne dönüştürerek bir anahtar, *Paralı Asker*'i okumak için ele alınması kolay bir işaret bırakır.

La Nuit, *Gaspard*'a, sonra da *Gaspard pas mort*'a dönüşür: Kahraman, yazarı gibi Belleville'li bir çocuk olan Gaspard Winckler'dir, "sahtekârlar kralı, dolandırıcılar prensi, 20. yüzyılın Arsène Lupin'i". Bu *Gaspard*'dan çok ufak parçalar kalır geriye. "4 kısım, 16 bölüm, 64 'alt bölüm' ve 256 paragrafla",² David Bellos'a göre "tutarlı bir bütün oluşturarak birbirini yok eden" temalarla, o dönemde romanın karmaşık bir yapısı olabilir: Kitabın redaksiyonu sırasında yoğun ve mutlu taşkınlıklar yaşayan Perec, "Tanrısı olduğum paradokslar ve kaos," diye yorum yapar: "Gaspard belirginleşiyor, dağılıyor, yeniden gruplaşıyor, fikirlerle, heyecanlarla, duygularla, yeni fantasmalarla dolup taşıyor. [...] Her şey her şeyin içinde."³ Bu tasarımın ilerleyişini Perec'in Jacques Lederer'le yazışmalarında dile getirdikleri ışığında izleyenler için, belirgin bir ana eksen saptamayı zorlaştıran da (aylar içerisinde sürekli değişiklik gösterir çünkü) bu "her şey her şeyin içinde" saptamasıdır. Kitap büyük olasılıkla darmadağınık olmuş aşırı hırsından ve büyük bir incelikle bağlanmış düğümlerden mustarıptır: "Çifte oyun, terazi, denge, ortalama an, bölünme, ekinoks, yeröte, talveg, suların bölünme çizgisi vb. tarzı deyişler (şu dillere bak) şu an harcadığım çabayı en iyi yönlendiren kavramlar."

1. JL, 7/6/1958, s. 277.

2. JL, 7/8/1958, s. 337.

3. JL, 25/6/1958, s. 282.

İlk hatam bu oldu. Sahteci olmak, her şeyi başkalarından almak ve kendinden hiçbir şey vermemek demektir.

Hikâye bir polisiye gibi başlar: Sahte tablo ustası Gaspard Winckler, Paris'in eteklerinde bir stüdyodadır. Elleri finansörü Anatole Madera'nın kanı vardır. Cinayetin sebebiyse, Antonello da Messina'nın 1475 tarihli, kitiaba adını veren *Paralı Asker* tablosudur. Gaspard Winckler, bu tablonun bir sahtesini yaparken Louvre'daki aslına taş çıkartacak bir ustalık sergilemiştir. Peki Winckler neden bu mesleği seçmiş, bu portreye kattığı ustalıkta ne fark etmiştir? Madera'yı öldürmeyi neden bir bağımsızlık eylemi olarak görmüştür?

Paralı Asker, Georges Perec'in 1960 yılında tamamladığı ilk kitabıydı. Yayıncılar tarafından reddedildikten sonra yıllarca çekmeceye kalan bu kitap, Perec'in ölümünden otuz yıl sonra belgeleri arasında keşfedildi. *Paralı Asker*, Perec'in oyuncu kalemine yakışır bir şekilde yazarın ilk ve son romanı.

Perec'in yarattığı evrene yüzlerce iplikle bağlı olsa da, yazdığı başka hiçbir şeye benzemez.

DAVID BELLOS

#fransizedebiyatı #sahtevegerçek #sanat #sanatçı #polisliye #eserindoğası

Kapak resmi: Antonello da Messina

 can

canyayinlari.com | f | | canyayinlari

roman

ISBN 978-975-07-4927-8

9 789750 749278